

Modern society offers new challenges to people. Fast development of technologies, changes in demands for labour force have made the authorities rethink their attitude towards lifelong learning. While before it was just the individual initiative, now the governments of the progressive world have given all possible support to develop the sustainable legal framework to the adult education system.

Being flexible, European countries accepted the change in educational forms, easily adding to the traditional ones those of informal and non-formal education. They are vital to make it possible for the adults to obtain new knowledge and skills lifelong.

Ukrainian society is just in the process of realizing the importance of adult education for the economic and civic needs. Regulatory framework for national adult education is being under formation. Based on the European acts, Ukrainian framework includes concepts, strategies, programs, laws. So far, basic notions of adult education are included into the Law of Ukraine on education from September 5, 2017. The Law declares its importance, notes its forms, terms and principles. But the detailed regulations are still yet to be developed in the Law of Ukraine on adult education which is under discussion now.

Key words: adult education, regulatory and legal framework, lifelong learning, formal education, non-formal education, informal education.

Стаття надійшла до редколегії 14.02.2018

УДК 37.091.64:821]:821.161.2 Франко

Володимир МИКИТЮК

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української літератури імені Михайла Возняка,
ДВНЗ «Львівський національний університет імені Івана Франка»,
м. Львів, Україна
E-mail: ilkovycz@gmail.com

РЕФЛЕКСІЇ ІВАНА ФРАНКА НА ОСВІТЯНСЬКУ ПРОБЛЕМАТИКУ: ШЕВЧЕНКОЗНАВЧИЙ НАРАТИВ

У статті системно показано еволюцію І. Франка-педагога на прикладі його рефлексій на освітянські та культурологічні проблеми. Стратегічно вчений розвивав громадський контроль за освітою, щоби формувати українське суспільство за європейськими демократичними цінностями. Діахронічний аналіз наукової полеміки Франка із сучасниками про роль і методологію шкільного шевченкознавства актуалізує в педагогічно-освітній перспективі вивчення класичного тексту Т. Шевченка за демократичними західними дидактичними зразками, коли учням пропонують до ознайомлення різноманітну, часто діаметрально-протилежну інтерпретацію твору, а вчитель організовує групову полеміку, заохочує критичний підхід, застосовує проблемний виклад. Літературознавчий, текстологічний і видавничий доробок Франка засвідчує складні етапи рецепції та уведення його в загальнонаціональний культурний простір і педагогічний зокрема.

Ключові слова: Іван Франко, історія педагогіки, «Гайдамаки» Т. Шевченка у школі, метод проблемних ситуацій, шевченкознавчі педагогічні наративи.

Франко на партійному вічі у Снятині дуже по-сучасному сформулював тезу про громадянську освіту суспільства, що полягає у вихованні громадян, які свідомі своїх прав і попросту зобов'язані для загального національного поступу та успіху бути причетними до політичних та громадських справ, бути готовими до відповідальної дії: «Школа – то так, як і політика: тільки деякі, вибрані та покликані, її роблять, нею кермують, але всі люди чують їх роботу на своїй шкірі, платять за неї то грішми, то кров'ю. Ті високі політики могли би також сказати: нехай о політиці не сміє ніхто говорити, крім нас, бо тільки ми нею займа-

ємося, ми на ній розуміємося, ми знаємо, що, й куди, й до чого, а прочий нарід не знає, то нехай мовчить. А прецінь так нині не є; конституція не тільки дає нам право займатися політикою і забирати в ній голос, але навіть зобов'язує нас до того» [10, 108]. Передусім Франко-політик убачав своє призначення у розвиткові громадського контролю над школами, щоби формувати за європейськими демократичними цінностями українське суспільство з компетенціями людей незалежних, поінформованих і критичних. Не вдаючись у детальний розбір еволюції Франкових поглядів на межі 90-х років, відзначимо, що його повище

висловлювання датовано уже часом діяльності новоствореної першої української політичної партії (РУРП), коли відбувся поступовий та остаточний Франків світоглядний злам на користь націоналізму.

У цій статті проаналізуємо та систематизуємо поступові зміни Франкового світогляду на прикладі ставлення літературного критика і педагога до безумовно центральної постаті у каноні української літератури і шкільної лектури зокрема. Йдеться, звісно, про Тараса Шевченка, і передусім про все ще актуальний (бо все ще контroversійний!) його геніальний текст «Гайдамаки». Франко слухав університетський «спецкурс», «прелекції» про Шевченка у викладі професора Ом. Огоновського («Іменно по поведі праці д. Огоновського про “Гайдамаків” Шевченка ми й пишемо сю свою замітку. Праця та має надпис: “Гайдамаки. Поема Тараса Шевченка. Студіум д-ра Омеляна Огоновського”, і була насамперед читана автором на університетських прелекціях, відтак оголошена друком в “Правді” 1879 р., а також видана окремою відбиткою» [12, 29]), і саме полеміка щодо творчості Шевченка стала найважливішим сегментом їхнього (професора і студента) наукового партнерства періоду становлення Франка-науковця. Ще від 1876 року слухач філософського факультету полемізував із своїм викладачем про творчість К. Устияновича [13, 17–19], рецензував та аналізував мовознавчі і художні тексти Огоновського [11, 205–209], однак найгучнішого розголосу набув своєрідний «диптих» молодого критика про сакральний текст для нашої літератури. Донедавна для масового читача Франкової спадщини доступною була лише друга частина розвідки («Темне царство»), надрукована у 26 томі 50-томовика, а перша частина статті «Причинки до оцінення поезій Тараса Шевченка» (І. «Гайдамаки». 1. Чи можна «Гайдамаків» назвати поемою історичною? 2. Чи можна «Гайдамаків» назвати найкращою поемою Шевченка в естетичнім згляді?) перепублікована тільки у довіданому 53 томі.

Професор Огоновський був одним із зачинателів галицького шевченкознавства. Університетський викладач зосереджував свою увагу головню на сприйнятті, рецепції поетичної спадщини Шевченка, на вазі його незвичайної особистості у пробудженні національного українського життя, наголошував на сукупності понять та емоцій, які промінюють з-під його пера і мають колосальний вплив на загальний розвиток духовного життя нації. Пізнавально-педагогічні функції історії літератури та якнайбільш скрупульозна і детальна філологічна фіксація фактичного матеріалу – таким було кредо Огоновського. Його шевченко-

знавчі дослідження стали основою лекційних курсів завідувача кафедри української словесності і були акумульовані у відповідних розділах «Історії літератури руської» [6, 442–578]. Будучи одним із лідерів народовського руху, університетський учений багато уваги приділяв розвиткові так званої «масової» літератури популярно-просвітницького характеру, тому знакові постаті М. Шашкевича і Т. Шевченка стали предметом висвітлення і засобом реалізації соборницьких цінностей. Пропагуючи ідею єдності з материковою Україною, формуючи цю спільність через популяризацію життя і творчості кращих представників нації, виховуючи молодь, шевченкознавець у 70–80-х рр. 19-го ст. написав низку «просвітянських» творів, серед яких закономірно відзначимо науково-популярний есей «Житє Тараса Шевченка», що мав риси і наукової праці, і публіцистики. Врешті, 1879 р. у Львові Огоновський опублікував монографію «Гайдамаки. Поема Тараса Шевченка. Студіум», що й викликала значний резонанс у науковому середовищі, зокрема спровокувала полеміку з Франком. Загалом дослідження Шевченкового архіву здійснено на основі класичної філологічної методології, послуговуючись критеріями і поняттями німецької критики та історіографії (Шиллер, Лессінг), канони якої передбачали деталізований аналіз композиції, конструкції характерів, а також способів виявлення трагізму. В українському літературознавстві системне опрацювання творчості Тараса Шевченка розпочалося від часу опублікування повних видань його творів (працьке і львівське), першої біографії авторства Михайла Чалого 1882 року, досліджень сімдесятих років Михайла Драгоманова і, відповідно, згаданих повище праць завідувача кафедри української словесності Львівського університету. Тоді ж, а фактично ще за життя поета, витворився стереотип сприйняття Шевченка як національного пророка і власне Кобзаря, тобто – поета народного, сакрального митця доби романтизму. Ця полісемантична модель народності безперечно була доречною для Шевченка і для української національної ідеї свого часу, вона закономірно побутує і в сучасному літературознавстві, однак така одновимірна, монолітна рецепція Шевченка надто спрощує його величну поетичну спадщину, не дозволяє зрозуміти всієї глибини великого мислителя своєї доби. І. Франко вважав потрібною нову критичну рецепцію, пізнання і сприйняття багатогранного Шевченка, а не тільки як романтика, хай і романтика національного. Виходячи із концепцій Михайла Драгоманова, молодий літературознавець виступив проти панівного вже тоді сприйняття Шевченка тільки як національного

пророка-Кобзаря, поета народного, сакралізованого. Франко наголошував на універсальності творів Шевченка, а не тільки на сегменті «мужицького» поета, що його так активно (і доволі успішно!) виокремлювало пізніше радянське літературознавство, витворивши міф «революціонера-демократа». Фундамент же цього міфу дійсно збудувала консервативна українська критика 2-ї пол. 19-го ст. Саме проти виключно одностороннього сприйняття «осколка» Шевченка, проти нерозуміння поліфонічності його творчості, проти популістського та «іконного» застосування спадщини митця з утилітарною метою навіть для найблагороднішої справи змагався у свій час Іван Франко, наче передбачаючи, що до нього теж буде застосоване таке ж «прокрустове ложе» – Каменяра.

Інспірував виступи Франка проти сакралізації і канонізації постаті Тараса Шевченка безумовно Михайло Драгоманов. Виважено і багатогранно розглядав складні взаємовідносини М. Драгоманова та І. Франка корифей франкознавства І. Денисюк, який зазначив: «На догоду М. Драгоманову у своїй молодечій, ще зеленій статті «Література, її завдання і найважливіші ціхи» І. Франко висловлює думку про можливість спільної українсько-російської літератури для інтелігенції й взагалі не має рації у дискусії з І. Нечуєм-Левицьким. Пізніше від цих помилкових ранніх своїх поглядів І. Франко відмовився. Цілком недоречно введення згаданої статті в програму середньої школи за інерцією під радянської її реклами» [4, 243]. 25-річний Франко у руслі позитивістської доктрини прагнув довести тезу про детермінованість мистецтва, залежність від матеріально-суспільних умов, тому і наголошував на «не-історичності» «Гайдамаків» через вказування помилок Шевченка у зображенні історичних фактів (неможливість зустрічі у Лисянці Гонти і Залізняка, «не-вбивство» синів Гонти, обставини смерті батька Оксани та ін.). У першому підрозділі розвідки «Чи можна “Гайдамаків” назвати поемою історичною?» Франко писав: «Д[обродій] Огоновський стараєсь оминати се питання. Він часом, бачиться, се потверджує, але часто вигороджує історію від тотожності з поемою і признає, що Шевченко мало знав історію України взагалі, а Гайдамаччини поосібно. Та все-таки з його невиразного в тім згляді представлення виходить щонайменше те, що історично вірно списані Гонти, Залізник, уманська різня, а що найголовніше – що вірно схоплений сам характер Коліївщини, нібито “последні змагання люду козацько-українського за правду і волю» [12, 30]. Такий спосіб прочитання був непродуктивним і, певною мірою, некоректним стосовно романтичного твору. Франко прийшов у

статті до висновків, що молодий Шевченко не володів достатньою інформацією про історію України цього періоду. Критик заперечував національні і наголошував на соціальних причинах Коліївщини, вказував на поетове бачення подій із табору «соціальних низів». Врешті, обидва літературознавці були солідарні в оцінці джерел, із яких черпав інформацію про Коліївщину поет.

Що ж до полеміки про об'єктивність Шевченка чи реалістичність відтворення подій 2-ї пол. 18-го ст., то і сьогодні культивують різнопланові історіографічні підходи у питанні про Гайдамаччину, але, як наголошено повище, поема Шевченка стала у полеміці Франка та Огоновського не об'єктом, а засобом політичної, світоглядної полеміки з народовським табором.

Етапним дослідженням, що підсумовує майже 150-річний (від виходу відомої статті М. Драгоманова) антинародницький дискурс в українському літературознавстві, стала монографія Г. Грабовича [2], що опублікована разом із фаховою текстологічною працею О. Федорука [9]. У роботі Грабовича, яка є вінцем його «апологетики» структуралістської методології з елементами психоаналізу у шевченкознавстві, у відповідному ракурсі майстерно розглянуто весь літературознавчий і культурологічний масив, що пов'язаний із «Гайдамаками» і їхньою рецепцією. Нашої педагогічно-освітньої перспективи дослідження безпосередньо стосуються сторінки, де Грабович оглядає різні ідеологічні парадигми інтерпретації (інфантильно-дидактичну, власне народницьку, ірраціональну націоналістичну) поеми. Зокрема, розглядаючи історію «національно-державницького» прочитання «Гайдамаків», він пише: «Подібне бачення поширюється у сучасному праворадикальному інтернеті і просочується шляхом згадуваних уже «рефератів» у шкільний, освітянський «дискурс» (тобто різні паранаукові й плагіятотом підшиті писання), а потім у нібито науковий (передусім освітянський) мейнстрім» [2, 32]. Критиці посібників Г. Клочака, О. Яблонської передуює «розбір» методичного збірника для школи [8]: «Книжку завершує розділ «3 методичного досвіду», який містить поради, як учити «Гайдамаки» в школі. Це і є центром тяжіння та пунктом відліку збірника» [2, 20]. Твердження Грабовича («Від шкільних уроків і конспектів чогось іншого годі й сподіватися»), бо авторка «методичних» порад О. Слоньовська повчає вчителів «як викладати твір і як проводити квадратуру круга», тобто, «показувати підопічним школярам, що гайдамаки є праведні месники, які водночас втілюють ідеали гуманізму і милосердя» [2, 21], по суті теж пропонує хай нове (чи добре забуте старе!), однак

однобічне прочитання Шевченкового твору. Власне, стає зрозумілим епатажне та абсурдне бажання Грабовича припинити викладати українську літературу у школі. Між тим, вже сьогодні є абсолютно можливим і доречним вивчення цього класичного геніального тексту Шевченка за демократичними західними дидактичними зразками, коли учням пропонують до ознайомлення різноманітну, часто діаметрально-протилежну інтерпретацію твору, а вчитель організовує групову дискусію, заохочує критичний підхід, і такий проблемний виклад літературного архіву безперечно розвиватиме особистість школяра, мотивуватиме зацікавленість рідною українською культурою. Отож, найкращим матеріалом до зіставлення двох протилежних за своєю полярністю суджень про один і той самий текст, що і становить один із прийомів проблемного методу, і будуть опінії класиків-дискутантів, адже у Франка початку 80-х превалювала теза про рівновеликість, рівнозначність інтелекту і поетичної фантазії, про можливість органічного їх поєднання і реалізації суспільно-цивілізаційної функції мистецтва, а Огоновський наголошував на «месійності» літератури, її «ідеалізмі», на дидактично-виховній функції. Франко стверджував, що література може на рівні з наукою, але властивими для неї засобами образності і фікції, розкривати і коригувати психічний і соціальний стан суспільства, Огоновський же, як й інші традиціоналісти, декларував автономність мистецтва та заперечував утилітарність літератури. Джерела Франкового не-сприйняття твору і закиди щодо «не-послідовності» і «не-пластичності» образів – у декларативному запереченні свободи естетичних правил, характерних для романтизму, у відторгненні властивого для більшості української культурної еліти романтичного бачення. Романтичний герой із традиційною атрибуцією – індивідуалізмом, фаталізмом долі, демонічними розбуялими пристрастями і непомірною ліричністю, – видавався для Франка-раціоналіста анахронічним.

Силове поле Шевченкової спадщини стало спільним для обох шевченкознавців 1890 року, коли НТШ та «Просвіта» вирішили спільно видати великим накладом всі Шевченкові твори. Огоновський, на той час завідувач кафедри української словесності Львівського університету, Голова «Просвіти» та керівник філологічної секції НТШ в одній особі, став головним редактором і головою комітету. Цей «Кобзар» вийшов у світ упродовж 1892–1893 рр. у двох томах. Збірник швидко став справжнім раритетом. Структура «Кобзаря» за редакцією Огоновського представляла своєрідний компроміс між двома школами: класичною

(філологічною, формально-естетичною) та історичною, яку репрезентували Франко та Драгоманов. Обидва прямо чи опосередковано приклалися до систематизації і комплектації Шевченкової поезії, а критикою фактологічних помилок стимулювали дослідницький процес. Либонь, найважливішим для нашого літературознавства і педагогіки є той факт, що, інспіровані працею над виданням Шевченка, упродовж 1889–1891 рр. у листуванні Франка і Драгоманова однією із провідних тем стали консультації щодо цього проекту, особливостей оформлення, коментарів, способу комплектації текстів. Авторитет і поради Драгоманова допомагали Франкові модернізувати, осучаснити текстологічну роботу. Велична постать Тараса Шевченка стала з'єднувальною ланкою між представниками двох різних ідеологічно українських угруповань, що по-своєму, але працювали для розвитку національної культури. З певністю можемо стверджувати, що співпраця І. Франка з Ом. Огоновським, Ол. Барвінським, Ю. Романчуком, Ф. Вовком, О. Кониським, а пізніше – В. Доманицьким, створила умови історичного та генетичного студювання спадщини Т. Шевченка, впровадженого в українському літературознавстві від праці Драгоманова «Шевченко, українофіли й соціалізм», утверджувала історичну методологію шевченкознавчих досліджень, стимулювала збирання фактологічного матеріалу про життя поета та студії про його творчість, забезпечила вищий рівень проникнення у глибинну сутність Шевченкової поезії і літературознавчий синтез його творчості. Уже суто Франкове двотомове видання «Кобзаря» 1908 року, здійснене у рамках діяльності філологічної секції Наукового товариства ім. Т. Шевченка, стало новим етапом як для майбутніх видань, так і книгою-бестселером для українців, неодмінною лектурою і підручником для галицьких шкіл і гімназій, а Франко був зачинателем наукової атрибуційної роботи.

Таким чином, шевченкознавча діяльність Івана Франка залишається дуже важливою віхою у популяризації і дослідженні художнього масиву нашого генія, а його літературознавчий, текстологічний і видавничий доробок засвідчує складні етапи рецепції та уведення в загальнонаціональний культурний простір і педагогічний зокрема. Аналіз Шевченкових «Гайдамаків» на початку 80-х років 19-го століття у Франка був ускладнений політичним протистоянням із доволі консервативним (і цей епітет має головно позитивну конотацію, тобто – національно-патріотичний, релігійний, народно-моральний) народовським табором українського національного руху, надто сильним впливом на двадцятип'ятирічного

критика М. Драгоманова. Полеміка між літературознавцями стимулювала розвиток шевченкознавства як окремої наукової галузі, а тим більше значення мала шевченкознавча діяльність Франка для розвитку шкільного освоєння спадщини Кобзаря. Науково осмислені та різнобічно прокоментовані тексти Шевченка відтоді посіли центральне місце у шкільній лектурі українського учня, стали основою літературної фахової підготовки студентів-філологів. Хоча багато хто висновує початок шевченкознавства від ювілейного засідання Наукового товариства ім. Тараса Шевченка у березні 1911 р. [7, 144], основні параметри критичного осмислення, принципи комплектації та наукового видання творів Шевченка формувались саме у 1880–1900-х роках, що мало особливе значення передусім для розвитку української галицької школи, адже тільки тут вивчали українські тексти українською мовою. Фундаментальні підходи до осмислення світогляду і національної сутності геніального поета були продискутовані саме у полеміці між Огоновським і Драгомановим, Коцовським і Франком, а також іншими шевченкознавцями кінця 19-го століття, і їхні напрацювання та шевченкознавчі розвідки діаспорних науковців невдовзі протистоятимуть масштабним фальсифікаціям радянського «шевченковбивства», коли генія «одягнуть у кожух», зроблять атеїстом-сокирником, інтернаціоналістом із закликами до «возз'єднання з великим російським народом» і т. д. Між тим, сам Шевченко, у творчості якого провідним з періоду «трьох літ» став «мотив національної самокритики» (Ю. Барабаш), що є чи не найважливішим, бо показує світоглядну зрілість й глибину національної свідомості поета, послідовно сегрегував, свідомо відмовлявся «...від співробітництва з газетою Івана Аксакова «Парус» через те, що «Парус у своєму универсали переличив всю славянську братію, а про нас і не згадав, спасибі йому, ми вже бач дуже близькі родичі, як наш батько горів, то їх батько руки грів. Не доводиться мені давати під парус свої вірші і того ради, що парус сей надуває заступник того вельможного князя (В. Черкавського. – Ю. Б.) любителя березової каші. Може воно так і треба московській натурі. Та нам то і дуже не вподобалося» (Лист Шевченка до М. Максимовича 22 листопада 1958 р.)» [1, 59]. Тобто, антиукраїнська позиція видання, ігнорування українців як окремого народу, прирівняність одіозних постатей у редакції були для Шевченка визначальним у виборі часописів. Згадаймо ще раз також про позицію Франка («У русофільських виданнях Франко не друкувався зовсім: літературна співпраця з ними раз і назавжди припинилася після перевороту у «Друзі»

1876 р.» [3, 377]) і спроєктуймо громадянську та національну принциповість наших класиків щодо проімперських «засобів масової комунікації» на безалаберність і безвідповідальність частини сучасного українського суспільства в умовах війни щодо ворожого телебачення, преси, соціальних мереж, банків і т. д.

Пізніше дослідник не захотів переопублікувати першу частину студії про «Гайдамаків», що означало зміну його поглядів та оцінок на свою ж працю і на творчість власне Шевченка, натомість оцінка російської ментальності, судження про імперську «силу орди» як ніколи пророчі у другій частині студії: «Про кінець темного царства не може бути й сумніву, коли поет у остатнім уступі «Сну» розкусив найбільшу його загадку, всевладність царя. Відки пливе та всевладність? Чи з справдішньої сили самодержця? Зовсім ні. Його сила власне в тих, котрі в нім бачать свою силу, в його рабах і знарядях. Без них він безсильний, без нього вони безсильні. Отже, де ж лежить їх спільна сила? Власне в тих путах, що сковують їх одних з другими. Вони сильні тим, що вони невільник и й нелюди (розрядка Франкова – В. М.). А скоро і в їх серцях защемить людське почуття, збудиться бажання волі, тоді й страшна їх сила розвіється, тоді настане кінець темного царства, де «ні власті, ні кари», розпочнеться нове царство, царство братолюбія між людьми» [14, 152].

Підсумовуючи, відзначимо еволюцію І. Франка-педагога на прикладі його рефлексій на різні освітянські та культурологічні проблеми. Стратегічно вчений убачав своє призначення у розвиткові громадського контролю над школами, щоби формувати за європейськими демократичними цінностями українське суспільство з компетенціями людей незалежних, поінформованих і критичних. Діахронічно проаналізувавши наукову полеміку Франка із сучасниками про роль і методологію шкільного шевченкознавства, можна актуалізувати різноманітні педагогічно-освітні наративи інтерпретації спадщини Т. Шевченка (інфантильно-дидактичну, власне народницьку, ірраціональну націоналістичну). Шевченкознавча діяльність І. Франка залишається дуже важливою віхою у дослідженні художнього масиву нашого генія, а його педагогічний, літературознавчий, текстологічний і видавничий доробок засвідчує складні етапи рецепції та уведення в загальнонаціональний культурний простір. Для раннього Франка (як і для більшості реалістів) властивим було прагнення до опису чинників, що детермінують життя індивідуума та суспільства. Тобто, традиційне гомотетичне відтворення екзистенції, однак

Франко-науковець і, особливо, Франко-митець до кінця 19-го століття еволюціонував у напрямі фаталістичного та індетерміністичного світосприйняття. Висвітлення педагогічної проблематики у вченого також видозмінювалось від відвертого

тенденційного аналізу до більш об'єктивного, виваженого та конструктивного розгляду системних вад та недоліків тодішньої освіти, зрілого розуміння важливості національного чинника у школі.

Список використаних джерел

1. Барабаш Ю. «Коли забуду тебе, Єрусалиме...» Гоголь і Шевченко. Порівняльно-типологічні студії / Юрій Барабаш. – Харків : «Акта», 2001. – 373 с.
2. Грабович Г. Шевченкові «Гайдамаки». Поема і критика. / Григорій Грабович. – Наук. ред. Олесь Федорук. – К. : Критика, 2013. – 360 с.
3. Грицак Я. Пророк у своїй Вітчизні. Франко та його спільнота (1856–1886) / Ярослав Грицак. – К. : Критика, 2006. – 631 с.
4. Денисюк І. Франкознавство: здобутки, втрати, перспективи / Іван Денисюк // Денисюк І. О. Літературознавчі та фольклористичні праці: У 3 т., 4 кн. – Львів, 2005. – Т. 2: Франкознавчі дослідження. – С. 238–245.
5. Огоновський Ом. Житє Тараса Шевченка / Омелян Огоновський. – Серія : Книжечка «Просвіти». – Число 37. – Львів, 1876. – 77 с.
6. Огоновський Ом. Історія літератури рускої / Омелян Огоновський. – Львів, 1889. – Част. II. – Відділ I. – 961 с.
7. Степанишин Б. І. Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка в школі: Методична трилогія / Борис Степанишин. – К. : РВЦ «Проза», 1999. – 384 с.
8. Тарас Шевченко : текст і контекст. Гайдамаки / авт. проекту, упоряд. В. І. Пахаренко ; уклад. Ю. Гончар. – Черкаси : Брама-Україна, 2011. – 368 с.
9. Федорук О. Перше видання Шевченкових «Гайдамаків»: Історія книжки / Олесь Федорук. – К.: Критика, 2013. – 152 с.
10. Франко І. Наші народні школи і їх потреби (Реферат на вічі Снятинським) / Іван Франко // Зібрання творів : у 50 т. Т. 46. Кн. 2 / Іван Франко. – К. : Наук. думка, 1986. – С. 108–115.
11. Франко І. Оповідання про життя святого великомученика і лікаря Пантелеймона / Іван Франко // Зібрання творів : у 50 т. Т. 26 / Іван Франко. – К. : Наук. думка, 1980. – С. 205–209.
12. Франко І. Причинки до оцінення поезій Тараса Шевченка. I. «Гайдамаки» / Іван Франко // Додаткові томи до Зібрання творів у п'ятдесяти томах / Іван Франко; редкол. : М. Г. Жулинський (голова) та ін. – К. : Наук. думка, 2008. – Т. 53. – С. 27–41.
13. Франко І. Слівце критики / Іван Франко // Зібрання творів: у 50 т. Т. 26 / Іван Франко. – К. : Наук. думка, 1980. – С. 17–19.
14. Франко І. Темне царство. Причинки до оцінення поезій Тараса Шевченка / Іван Франко // Зібрання творів : у 50 т. Т. 26 / Іван Франко. – К. : Наук. думка, 1981. – С. 131–152.

References

1. Barabash Yu. «Koly zabudu tebe, Yerusalyme...» Gogol i Shevchenko. Porivnialno-typolohichni studii [«When I forget you, Jerusalem...» Gogol and Shevchenko. Comparative-typological studies] / Yurii Barabash. – Kharkiv : «Akta», 2001. – 373 p.
2. Hrabovych H. Shevchenkovi «Haidamaky». Poema i krytyka [Shevchenko's «Haydamaky». Poem and criticism] / Hryhorii Hrabovych. – Nauk. red. Oles Fedoruk. – K. : Krytyka, 2013. – 360 p.
3. Hrytsak Ya. Prorok u svoii Vitchyzni. Franko ta yoho spilnota (1856–1886) [The Prophet in his Fatherland. Franko and his community (1856–1886)] / Yaroslav Hrytsak. – K. : Krytyka, 2006. – 631 p.
4. Denysiuk I. Frankoznavstvo: zdobutky, vtraty, perspektvy [Franko studies: achievements, losses, prospects] / Ivan Denysiuk // Denysiuk I. O. Literaturoznavchi ta folklorystychni pratsi: U 3 t., 4 kn. – Lviv, 2005. – Vol. 2: Frankoznavchi doslidzhennia. – P. 238–245.
5. Ohonovskyi Om. Zhyttie Tarasa Shevchenka [The life of Taras Shevchenko] / Omelian Ohonovskyi. – Seriiia : Knyzhechka «Prosvity». – Number 37. – Lviv, 1876. – 77 p.
6. Ohonovskyi Om. Ystoriia lyteratury ruskoj [History of Rus' literature] / Omelian Ohonovskyi. – Lviv, 1889. – Vol. II. – Number I. – 961 p.
7. Stepanyshyn B. I. Taras Shevchenko, Ivan Franko, Lesia Ukrainka v shkoli: Metodychna trylohiia [Taras Shevchenko, Ivan Franko, Lesya Ukrainka at school: Methodological trilogy] / Borys Stepanyshyn. – K. : RVTs «Proza», 1999. – 384 p.
8. Taras Shevchenko: tekst i kontekst. Haidamaky [Taras Shevchenko: text and context. Haydamaky] / avt. proektu, uporiad. V. I. Pakhareno; uklad. Yu. Honchar. – Cherkasy : Brama-Ukraina, 2011. – 368 p.
9. Fedoruk O. Pershe vydannia Shevchenkovykh «Haidamakiv»: Istoriia knyzhky [The first edition of Shevchenko's «Haydamaky»: The History of the Book] / Oles Fedoruk. – K.: Krytyka, 2013. – 152 p.
10. Franko I. Nashi narodni shkoly i yikh potreby (Referat na vichi Sniatynskim) [Our folk schools and their needs (Abstract on the public meeting in Snyatin)] / Ivan Franko // Zibrannia tvoriv : u 50 t. Vol. 46. Kn. 2 / Ivan Franko. – K.: Nauk. dumka, 1986. – P. 108–115.
11. Franko I. Opovidannia pro zhyttia sviatoho velykomuchenika i likaria Panteleimona [The story of the life of the holy martyr and doctor Panteleimon] / Ivan Franko // Zibrannia tvoriv : u 50 t. Vol. 26 / Ivan Franko. – K.: Nauk. dumka, 1980. – P. 205–209.
12. Franko I. Prychynky do otsinennia poezii Tarasa Shevchenka. I. «Haidamaky» [The reasons for evaluating of Taras Shevchenko's poetry. I. «Haydamaky»] / Ivan Franko // Dodatkovi tomy do Zibrannia tvoriv u piatdesiaty tomakh / Ivan Franko; redkol. : M. H. Zhulynskiy (holova) ta in. – K.: Nauk. dumka, 2008. – Vol. 53. – P. 27–41.
13. Franko I. Slivtse krytyky [A word of criticism] / Ivan Franko // Zibrannia tvoriv: u 50 t. Vol. 26 / Ivan Franko. – K.: Nauk. dumka, 1980. – P. 17–19.
14. Franko I. Temne tsarstvo. Prychynky do otsinennia poezii Tarasa Shevchenka [Dark kingdom. The reasons for evaluating of Taras Shevchenko's poetry] / Ivan Franko // Zibrannia tvoriv : u 50 t. Vol. 26 / Ivan Franko. – K.: Nauk. dumka, 1981. – P. 131–152.

Микитюк В. Рефлексії Івана Франко на освітню проблематику: шевченковедчий нарратив

В статті системно показана еволюція Франко-педагога на прикладі його рефлексій на освітні та культурологічні проблеми. Стратегічно вчений розвивав громадський контроль за освітою, щоб сформувати українське суспільство за європейськими демократичними цінностями. Діахронічний аналіз наукової полеміки Франко з сучасниками про ролі та методологію шевченковедства актуалізує педагогічно-освітню перспективу вивчення класичного твору Т. Шевченка за демократичними західними дидактичними зразками, коли учням пропонують ознайомитися з різноманітною, часто діаметрально-протилежною інтерпретацією твору, а вчитель організує групову дискусію, заохочує критичний підхід, застосовує проблемне викладання. Літературознавчий, текстологічний та видавничий задіяні Франко свідчать про складні етапи рецензії та введення його в національно-культурне простір – педагогічне в частині.

Ключові слова: Іван Франко, історія педагогіки, «Гайдамаки» Т. Шевченка в школі, методи проблемних ситуацій, шевченковедчі педагогічні нарративи.

Mykytyuk V. Reflections of Ivan Franko about educational problems: Shevchenko studying narrative

The article systematically shows the evolution of Ivan Franko as a teacher on the example of his reflections on educational and culturological problems. Strategically, the scientist developed the public control over education in order to form a Ukrainian society based on European democratic values. Diachronic analysis of Ivan Franko's scientific polemics with contemporaries about the role and methodology of the Shevchenko studies in the school actualises in the pedagogical and educational perspective the study of the classical text of T. Shevchenko by democratic western didactic samples, when students are offered to acquaint with a diverse, often diametrically opposite interpretation of the work, and the teacher organizes group polemics, encourages a critical approach, applies a problematic statement. Franko's literary, textual and publishing works prove the complex stages of reception and introduction into the national cultural space and pedagogical in particular.

Key words: Ivan Franko, history of pedagogics, «Haydamaky» by T. Shevchenko in school, method of problem situations, shevchenkostuding pedagogical narratives.

Стаття надійшла до редколегії 11.02.2018

УДК 378+81'373

Наталія МОСКОВЧУК

*аспірантка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
факультету дошкільної педагогіки та психології
Південноукраїнського національного педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського, м. Одеса, Україна
e-mail: moskovchuknata85@gmail.com*

**ПРОФЕСІЙНО-МОВЛЕННЄВА ПІДГОТОВКА
ЯК ПЕДАГОГІЧНА КАТЕГОРІЯ**

У статті висвітлено наукові погляди на проблему професійно-мовленнєвої підготовки майбутніх фахівців. Розкрито сутність поняття «професійно-мовленнєва підготовка» та його структура. Розглянуто різні підходи до визначення понять «мовлення», «мовленнєва діяльність», «професійне мовлення» та «професійно-мовленнєва підготовка», на основі аналізу яких запропоновано власні формулювання цих понять.

Ключові слова: «мовлення», «мовленнєва діяльність», «професійне мовлення», «професійно-мовленнєва підготовка».

Проблема професійно-мовленнєвої підготовки майбутніх фахівців досліджувалася в різних напрямках: обґрунтування засад компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх фахівців (В. Ісаєв, Я. Кодлюк, О. Овчарук, О. Пометун, В. Серіков, О. Смолянинова, Г. Терещук, А. Хуторської, Л. Черній, Н. Чурляєва, В. Шаронін), аналіз теоретико-методологічних аспектів комунікативної

компетенції (М. Вятютнев, Н. Гез, Д. Ізаренков, Д. Крістела, С. Савіньон, Д. Хаймс), розробка теорії мовленнєвої діяльності (М. Жинкін, І. Зимня, О. Леонтьєв, І. Синиця), розгляд питання активізації та індивідуалізації навчання (Н. Аршинова, Я. Булахова, О. Каменський, С. Ніколаєва, О. Тарнопольський, Т. Труханова, І. Чирва, Н. Ягельська), дослідження переорієнтації кінцевої мети мовленнєвої